

๕๕๖ ค ๕๕๔

๕๕๖
๕๕๔

พงศาวดารภาคอีสาน

ฉบับของ

พระสุนทรราชเตโช (เจ้า

กรมการพิเศษ

จังหวัดอุบลราชธานี

พิมพ์ในงานปลงศพ

หม่อมทวีพย์ ศรีวัชร ณ อยุธยา

แห่งหม่อมเจ้านิศากร ศรีวัชร

วันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๒

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ศรีหงส์

พงศาวดารภาคอีสาน

ฉบับของ

พระสุนทรราชเตช (แซ่ ประทุมชาติ)

กรมการพิเศษ

จังหวัดอุบลราชธานี

พิมพ์ในงานปลงศพ

หม่อมทวีพย์ ศรีธวัช ณ อยุธยา

แห่งหม่อมเจ้านิสิตกร ศรีธวัช

วันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๒

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ศรีหงส์

คำนำ

ด้วยหม่อมเจ้านิสาสกร ศรีธวัช จะทรงจัดการปลงศพหม่อม
ทรัพย์ ศรีธวัช ณ อุทยาน ซึ่งเป็นหม่อมของท่าน ใครจะมีหนังสือ
แจกตามสมัยนิยมสักเรื่องหนึ่ง แต่เป็นเวลาทีกระชั้นกับวันงาน
เข้ามาแล้ว จึงทรงมอบให้ข้าพเจ้าเป็นธุระเลือกหาหนังสือเรื่องใด
เรื่องหนึ่งแล้วแต่จะเห็นสมควร เพื่อพิมพ์ขึ้นให้ทันในงาน
ข้าพเจ้าจึงได้รับจัดการค้นดูเรื่องเก่า ๆ ที่ได้คัดลอกและเก็บรวบรวม
ไว้แต่ครั้งยังรับราชการอยู่หัวเมือง ก็ไปพบพงศาวดารภาค
อีสานเข้าเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นฉบับของพระสุนทรราชเดโช (แช่
ประทุมชาติ) ผู้ว่าราชการเมือง ครั้งอำเภอยโสธรซึ่งขึ้นแก่
จังหวัดอุบลราชธานีเดี่ยวนั้นยังเป็นเมืองอยู่ รู้สึกพอใจเป็นอันมาก
เพราะเหตุว่า ท่านผู้เป็นเจ้าของภาพกับข้าพเจ้าได้เคยไปรับราชการ
อยู่ทางแถบโน้นร่วมมณฑลเดียวกันมาเป็นเวลาหลายปี น่าจะได้
เรื่องราวทางแถบโน้นมาแสดงเป็นที่ระลึกไว้บ้าง นอกจากนี้ ผู้
ที่เป็นเจ้าของต้นฉบับพงศาวดารนี้ ต่างก็รู้จักชอบพอมานาน
กันอีก ย่อมทำให้เพิ่มน้ำหนักที่น่าจะพิมพ์พงศาวดารฉบับนี้
ยิ่งขึ้น แต่เมื่อมาตรวจเนื้อเรื่องดู รู้สึกว่าเป็นเรื่องอยู่ข้างสั้น
มาก ถ้าจะพิมพ์ขึ้นก็ได้หนังสือน้อยยกเต็มที หรือหากว่าจะ
จับเรื่องใดเรื่องหนึ่งรวมเข้าด้วย ก็ผสมกันไม่ติด ครั้นจะตรวจ

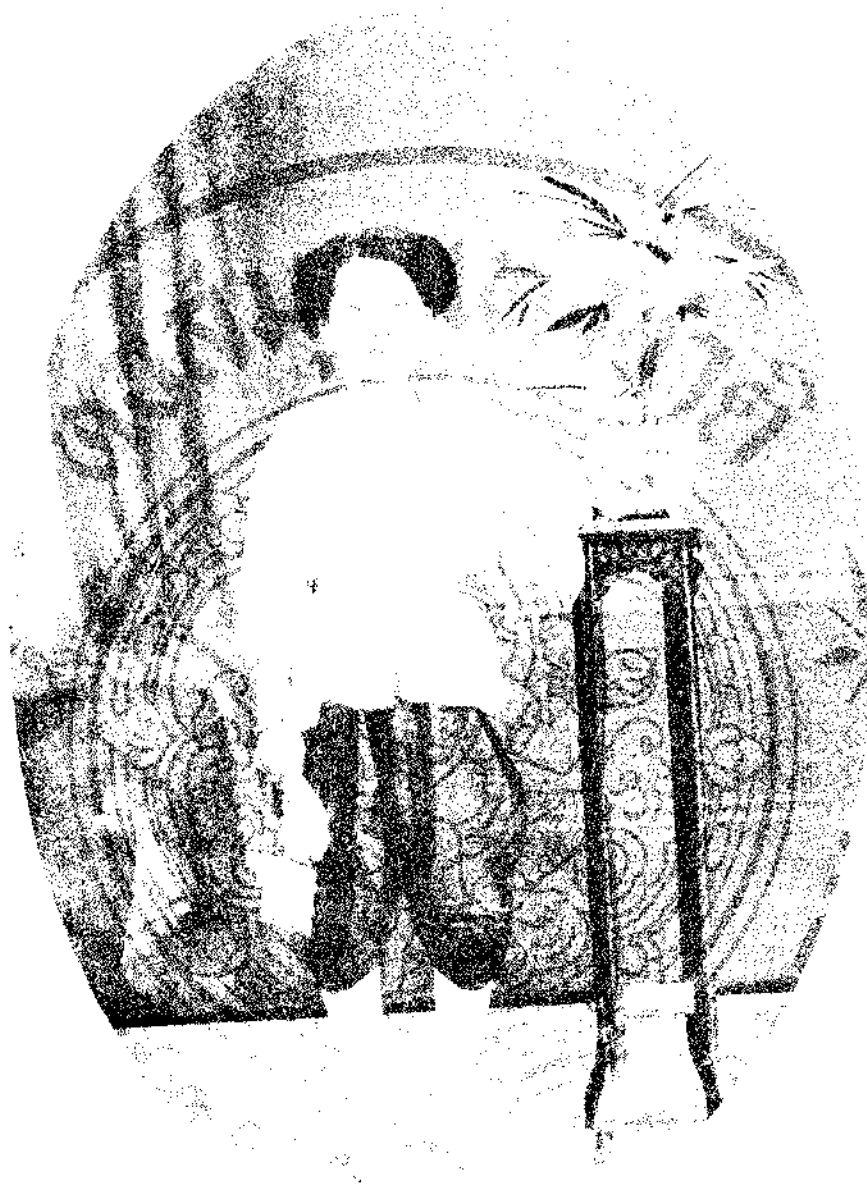
๒

กันเลือกดูเรื่องอื่นต่อไป ก็เกรงจะช้าวันและจะไม่ทันกำหนดงาน
ออกรู้สึกลำบากใจเป็นอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าจึงได้ถวายพงศาวดาร
ฉบับนี้แต่ท่านผู้เป็นเจ้าภาพ เพื่อทรงตรวจและทรงพิจารณา
ต่อไปว่าจะควรประการใด เมื่อท่านทรงตรวจดูแล้ว ก็เป็นที่พอ
พระทัยและโปรดให้พิมพ์พงศาวดารฉบับนี้ขึ้น ข้าพเจ้าจึงได้ทำ
คำอธิบายเพิ่มเติมไว้บางแห่ง สำหรับประกอบกับเรื่อง ตามที่
ควรจะได้ในเวลาอันน้อย (มีเวลาทำธุระในเรื่องนี้เพียง ๓ วัน
เท่านั้น) เพื่อเป็นทางวินิจฉัยต่อไป ถ้าจะมีพลาดพลั้งอยู่บ้าง
ประการใด ขอประทานอภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ข้าพเจ้า ขออนุโมทนาใน พระกุศลทักษิณานุปทาน ซึ่ง
หม่อมเจ้านิสิตกร ศรีสวัสดิ์ ได้ทรงบำเพ็ญเป็นบิตติทานมัย มี
การสังคหกรรมเป็นที่ตั้ง ทั้งได้โปรดให้พิมพ์พงศาวดารฉบับนี้
ให้แพร่หลายเป็นที่ระลึกด้วย

วันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๒

พระอุภัย วิชาระเพียร

หม่อมทรัพย์ ศรีวัช ฌอยุชยา

ชาติ พ.ศ. ๒๔๓๗

มรณ พ.ศ. ๒๔๖๘

พงศาวดารภาคอีสาน

ฉบับของ

พระสุนทรราชเตศ (แช่ ปะทุมชาติ)

กรมการพิเศษ

จังหวัดอุบลราชธานี

เรื่องพงศาวดาร และแผ่นศิลาเลขที่ท่านได้จารึกไว้แต่ก่อน
เดิมได้ความว่า เดิมตระกูลที่จะได้มาตั้งเป็นเมืองยโสธร มี
พ่อตาแม่ย่าชื่อว่า พระตา พระวอ ตั้งอยู่ บ้านหนองบัวลุ่มภู

แขวงเวียงจันทน์บุรี มีบุตรเจ้าล้านช้างคนหนึ่ง ออกมาแต่
เวียงจันทน์บุรี มาอาศัยอยู่กับพระตา พระวอ ในขณะนั้นช้าง
เวียงจันทน์บุรี ห้ามคนใดจะนั่งเสวยเมืองจันทน์บุรีมิได้ จึง
มาเชิญเอกษัตริย์บุตรเจ้าจันทน์บุรี ที่มาอาศัยอยู่กับพระตา
พระวอ บ้านหนองบัวลุ่มภูขึ้นเป็นเจ้าจันทน์บุรี ในขณะนั้นเจ้า
จันทน์บุรี จึง แต่งให้กรมการ ออกมาขอเอาบุตรหลานของพระตา

๑. บ้านหนองบัวลุ่มภู นี้ต่อมาตั้งขึ้นเป็นเมือง เรียกว่าเมืองมหาชัย บัดนี้เป็นอำเภอ
เรียกว่าอำเภอหนองบัวลำภู ขึ้นจังหวัดอุดรธานี มณฑลอุดร

พระวอ ไปเป็นห้าม ทางพระตา พระวอ ไม่ยอมให้บุตรหลาน
 เป็นห้าม ข้างเจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรีจึงจัดเอากำลังมาจับได้ตัว
 พระตาไปฆ่า แล้วท้าวพระวอ ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวถ้ำ ท้าวคำผง
 และท้าวมุ่ม จึงพาพวกพันธมิตรพี่น้องอพยพหนี จะไปนครจำปาศักดิ์
 ครั้นมาถึงดงสิงห์โคก สิงห์ท่า ท้าวมุ่มบุตรหลานพระวอจึงพา
 ครวหนึ่งพักอยู่ดงสิงห์โคก สิงห์ท่า ท้าวมุ่มเป็นคนครอบครอง
 บ้านสิงห์โคก สิงห์ท่า ท้าวพระวอ ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวถ้ำ ท้าว
 คำผง ท้าวทิดพรม ไปตั้งอยู่บ้านคู้ บ้านแก เจ้าเมืองเวียง
 จันทน์บุรีจึงแต่งให้เพี้ยสุโกและอรรคชาติ (ห้าทอง) เอาไพร่
 พลลงไปขอเอาครวพระตา พระวอ ท้าวคำผง บ้านคู้ บ้านแก
 ริมห้วยพริ้งแขวงเมืองนครจำปาศักดิ์ จึงบอกให้เพี้ยสุโก
 อรรคชาติ (ห้าทอง) ว่า ให้ไปเกลี้ยกล่อมเล่าโลมเอาเทอดู
 ข้างเพี้ยสุโก อรรคชาติ (ห้าทอง) ว่าได้คำสั่งของเจ้านครจำป
 ศักดิ์แล้ว ก็ทำตัวมีอำนาจออกมาว่าจะจับผูกมัดเอา ท้าวพระวอ
 และท้าวฝ่ายหน้า บ้านคู้ บ้านแก ไม่ยอมกลับคืนไปเมือง
 เวียงจันทน์บุรีกับเพี้ยสุโก อรรคชาติ (ห้าทอง) ข้างเพี้ยสุโก
 และอรรคชาติ (ห้าทอง) ก็เลยโกรธขึงขึงว่า จะจับเอาตัว
 พระวอและท้าวฝ่ายหน้า ท้าวถ้ำ แต่พระวอ ท้าวฝ่ายหน้าและ
 ท้าวถ้ำไม่ยอมให้จับ ก็เลยเกิดความวิวาทกันที่บ้านคู้ บ้านแก
 ข้างพระวอ ท้าวฝ่ายหน้าและท้าวถ้ำ จึงแต่งให้ท้าวคำผงไปขอ

เขากำลึงกับเจ้านครจำปาศักดิ์ เจ้านครจำปาศักดิ์ทำให้กำลึงไม่
 ท้าวคำผิงจึงกลับคืนมาหาพระวอ ท้าวฝ่ายหน้าและท้าวกำ ข้าง
 เพี้ยสุโก วรรคฮาด (ห้าทอง) รู้กระแสรว่า พระวอ ท้าวฝ่ายหน้า
 และท้าวกำ แต่งให้ท้าวคำผิงไปขอเขากำลึงกับเจ้านครจำปาศักดิ์
 จึงแต่งให้เพี้ยแก้วอาสาขึ้นไปขอเขากำลึงกับเจ้าจันทบุรี ข้าง
 พระวอ ท้าวฝ่ายหน้าและท้าวกำรู้กระแสร จึงได้แต่งให้เพี้ยแก้ว
 โยธา เพี้ยแก้วท่ายข้าง ลงไปทูลขอเขากำลึงทัพกับพระเจ้าตาก
 ณกรุงเทพฯ ฯ พระเจ้าตากจึงโปรดให้เจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยา
 สุรสีห์คุมเอากองทัพขึ้นมาเมืองนครจำปาศักดิ์ ก็ยังหามาถึงเมือง
 นครจำปาศักดิ์ไม่ ฝ่ายข้างเพี้ยสุโก วรรคฮาด (ห้าทอง) รู้
 กระแสรว่ากองทัพใหญ่จะขึ้นมาแต่กรุงเทพฯ ฯ จึงพากันลอบมอง
 จับเอาพระวอไปได้ แล้วก็เลยเอาพระวอไปฆ่าเสียริมน้ำห้วยพริ้ง
 ในคืนนั้น ยังแต่ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวคำผิง ท้าวกำ และท้าว
 ทิดพรม รักษาควบคุมเอาไพร่พลไว้ที่บ้านคู บ้านแก ครั้นเจ้า
 แม่ทัพใหญ่ขึ้นมาถึงกลางทาง จึงใช้ทูตอราชสาส์นขึ้นมาถึง
 พระวอ ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวกำ ท้าวคำผิง และท้าวทิดพรม ฝ่าย
 ข้างเพี้ยสุโก วรรคฮาด (ห้าทอง) แจ้งกระแสรข้อความว่ากองทัพ
 ใหญ่กรุงเทพฯ ฯ จะมาถึงแล้ว เพี้ยสุโก วรรคฮาด (ห้าทอง)
 ก็เลยพากำลึงหลบตัวหนีขึ้นไปทางเมืองเวียงจันทบุรี ครั้น
 เจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์ แม่กองทัพใหญ่ขึ้นมาถึงเมือง

นครจำปาศักดิ์ จึงเรียกหาเอาตัวพระวอ ท้าวฝ้ายหน้า ท้าวกำ
 ท้าวคำผิง และท้าวทิตพรหม เข้าไปถามดูพวกพลทหารเมืองเวียง
 จันทน์อยู่ที่ไหน พวกท้าวฝ้ายหน้าจึงกราบเรียนเจ้าพระยาจักรี
 เจ้าพระยาสุรสีห์ว่า เมื่อข้าพเจ้ามีใบบอกลงไปขอกองทัพนคร
 เทพ ๆ ในขณะนั้นเพี้ยสุโก อรรคชาติ (ห้าทอง) รู้ ก็ลอบ
 มองเข้ามาจับเอาตัวท้าวพระวอ ได้ตัวท้าวพระวอไปแล้วก็เลยเอา
 ท้าวพระวอขามีนนำห้วยพริ้ง ครั้นเจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์
 แม่ทัพใหญ่มีราชสาส์นขึ้นมาถึงข้าพเจ้า ฝ้ายข้างเพี้ยสุโก
 อรรคชาติ (ห้าทอง) รู้ว่า ๆ พณ ๆ มาถึงแล้ว เพี้ยสุโก
 อรรคชาติ (ห้าทอง) กลัวบารมีของ ๆ พณ ๆ ก็หลบตัว พา
 กำลังขึ้นไปเมืองเวียงจันทน์ ๆ พณ ๆ ตรัสถามว่า คนไหนเป็น
 เจ้านครจำปาศักดิ์ ข้าศึกเกิดมีในท้องแขวงเมืองนครจำปาศักดิ์
 ทำไมจึงไม่เอากำลังมาช่วย มีใจเพิกเฉยเสีย ท้าวฝ้ายหน้า
 ท้าวคำผิง และท้าวทิตพรหมจึงเรียนว่า เมื่อเพี้ยสุโก อรรคชาติ
 (ห้าทอง) มาสู้รบกับพวกข้าพเจ้า พวกข้าพเจ้าก็ไล่ให้ท้าวคำผิง
 ไปขอเอากำลังเจ้านครจำปาศักดิ์มาช่วยแรงพวกข้าพเจ้า เจ้านคร
 จำปาศักดิ์ก็ทำให้กำลังไม่ ฝ้ายเพี้ยสุโกอรรคชาติ (ห้าทอง) รู้
 กระจ่างว่า พวกข้าพเจ้าไปขอเอากำลังกับเจ้านครจำปาศักดิ์ ก็เลย
 มีใบบอกขึ้นไปขอกำลังกับเจ้าเมืองเวียงจันทน์ พวกข้าพเจ้าก็
 น้อยตัว เห็นจะกำลังเมืองเวียงจันทน์ไม่ได้ จึงได้มี

ไปบอกลงไปกราบบังคมทูลพระเจ้าอยู่หัวณกรุงเทพฯ ฯ จึงโปรดให้
 ฯ พณ ฯ ขึ้นมา เจ้านครจำปาศักดิ์หาได้ดูแลไม่ ฯ พณ ฯ
 จึงมีบัญชาต่อท้าวฝ่ายหน้า ท้าวกำ ท้าวคำผง และท้าวทิศพรหมว่า
 ถ้าม้าจริงดังนั้นก็พาเราไปหาเจ้านครจำปาศักดิ์เทอญ เราจะได้
 เรียกเอาตัวมาถามดู ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวคำผง และท้าวทิศพรหม
 จึงพา ฯ พณ ฯ ไปหาเจ้านครจำปาศักดิ์ พักอยู่ที่วัดศรีเกิด
 ขณะนั้นเจ้านครจำปาศักดิ์รู้ว่า ฯ พณ ฯ พักอยู่ที่วัดศรีเกิด เจ้า
 นครจำปาศักดิ์ก็เลยลงเรือล่องไปพักอยู่ที่บ้านหัวดอนชัย ฯ พณ ฯ
 จึงใช้คนไปตามเอาตัวเจ้านครจำปาศักดิ์ ได้ตัวเจ้านครจำปาศักดิ์
 มาแล้ว ฯ พณ ฯ จึงตรัสถามว่า ข้าศึกเกิดในท้องแขวงเมือง
 จำปาศักดิ์ เจ้านครจำปาศักดิ์ทำไมจึงไม่ช่วย เจ้านครจำปาศักดิ์
 จึงกราบเรียนว่า เมื่อเพี้ยสุโก อรรคชาติ (ห้าทอง) ถู้อเอาตรา
 เจ้ากรุงจันทนบุรีมาถึงข้าพเจ้า ขอเอาครอบครัวท้าวฝ่ายหน้า ท้าว
 กำ ท้าวคำผงและท้าวทิศพรหม ที่มาตั้งอยู่บ้านดู่ บ้านแก ขึ้นไป
 จันทนบุรีตามเดิม ข้าพเจ้าก็ได้ให้เพี้ยสุโก อรรคชาติ (ห้าทอง)
 กลับกล่อมเอาตามใจไพร่สมัคร เพี้ยสุโก อรรคชาติ (ห้าทอง)
 ไปถึงบ้านดู่ บ้านแก ก็ทำตัวมีอำนาจจะผูกมัด ข้างฝ่ายพระวอ
 ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวกำ ท้าวคำผง และท้าวทิศพรหมไม่ยอมขึ้นไป
 เลยไม่ยอมให้ผูกมัด ก็เลยเกิดความวิวาทรบกัน ครั้นที่หลังท้าว
 พระวอ ท้าวกำ ท้าวฝ่ายหน้า จึงใช้ให้ท้าวคำผงมาขอเอากำลังกับ

ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่รู้จักที่จะให้กำลังไป เหนายบ่าวเป็นข้าศึก
 แก่กัน ครั้นข้าพเจ้าจะให้กำลังไป กลัวเมืองเวียงจันทน์บุรีจะว่า
 ข้าพเจ้าเอาใจช่วยพวกท้าวพระวอ ๆ พณ ๆ จึงมีบัญชาว่า เจ้า
 นครจำปาศักดิ์มีความผิดเป็นอันมาก จะคุมเอาตัวลงไปกรุง ทพ ๆ
 ขณะนั้น ๆ พณ ๆ จึงภาคโทษ เจ้านครจำปาศักดิ์ไว้ ครั้งหนึ่ง
 ๆ พณ ๆ จึงมีบัญชาถามท้าวทิศพรหมว่า ครั้นพระเจ้าอยู่หัวโปรด
 ให้เรามารบข้าศึกเมืองเวียงจันทน์บุรี ที่มาตั้งอยู่บ้านดู่ บ้านแก
 ครั้นเราขึ้นมาถึงแล้ว หาได้รับข้าศึกตามท่านโปรดมาไม่ ให้ท่าน
 ทั้งปวงพาเราไปคูเมืองเวียงจันทน์บุรีเทอญ ขณะนั้นท้าวฝ่ายหน้า
 ท้าวคำผง และท้าวทิศพรหม ก็เลยพา ๆ พณ ๆ ขึ้นไปถึงพันพร้าว
 ที่ริมแม่น้ำโขงใกล้เคียงกับเมืองเวียงจันทน์บุรี ขณะนั้นเจ้าอัน
 ผู้เป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรีหลบตัวหนีขึ้นพึ่งเจ้านครหลวงพระบาง
 ครั้น ๆ พณ ๆ มีราชสาส์นไปถึงเจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรี ยังแต่
 เจ้าอุปราช ดวงหน้า ดวงหลัง นำเอาราชสาส์นออกมามา ๆ พณ ๆ
 อยู่ที่พันพร้าว ๆ พณ ๆ จึงถามเจ้าอุปราช ดวงหน้า ดวงหลังว่า
 เจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรีหนีไปแห่งใด เจ้าอุปราชบอกว่า เจ้าเมือง
 เวียงจันทน์บุรีหนีตัวขึ้นไปเมืองนครหลวงพระบาง ขณะนั้น
 ๆ พณ ๆ ให้เจ้าอุปราชพาขึ้นไปตามหาตัวเจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรี
 ที่เมืองนครหลวงพระบาง ๆ พณ ๆ จึงใช้เจ้าอุปราชเข้าไปเชิญ
 เอาเจ้านครหลวงพระบางออกมามา ๆ พณ ๆ แล้ว ๆ พณ ๆ จึง

ตามเจ้านครหลวงพระบางว่า เจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรีหน้ตัวขึ้นมา
 อยู่กับเมืองของท่านที่นี้แล้วหนีไปแห่งใด เจ้านครหลวงพระบาง
 กราบเรียนว่า เจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรียังอยู่ที่นี้ ขณะนั้น ๆ พณ ฯ
 จึงให้เจ้านครหลวงพระบางส่งตัวเจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรีออกมาหา
 ๆ พณ ฯ เจ้านครหลวงพระบางจึงส่งตัวเจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรี
 ออกมาหา ๆ พณ ฯ จึงตามเจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรีว่า เหตุใด
 ท่านจึงแต่งเพี้ยสุโก อรรคชาติ (ห้าทอง) ไปก่อการกองทัพที่
 แขวงเมืองจำปาศักดิ์ เจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรีจึงว่า ได้แต่งให้
 เพี้ยสุโก อรรคชาติ (ห้าทอง) ไปเกลี้ยกล่อมชอมชูปเอาท้าว
 พระวอ ท้าวฝ้ายหน้า ท้าวคำผิง คั้นมาบ้านเมืองตามเดิม หาได้
 ให้ไปคิดก่อการกองทัพไม่ ๆ พณ ฯ จึงมีบัญชาว่า ท้าวพระวอ
 ท้าวฝ้ายหน้า ท้าวคำผิงอยู่บ้านคู้ บ้านแก แขวงเมืองนครจำปาศักดิ์
 เหตุใดจึงได้ให้เพี้ยสุโก อรรคชาติ (ห้าทอง) ไปเกลี้ย
 กล่อมเอาขึ้นมาเมืองเวียงจันทน์บุรี แล้วเจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรี
 จึงว่า แต่ก่อนท้าวพระวอ ท้าวคำผิง ท้าวฝ้ายหน้าพาครอบครัวตั้ง
 บ้านเรือนอยู่บ้านหนองบัวลุ่มภูขึ้นกับเมืองเวียงจันทน์บุรี แล้วพา
 กันหลบตัวหนีไปตั้งอยู่บ้านคู้ บ้านแก แขวงเมืองนครจำปาศักดิ์
 แต่ณบั้นะโรงตรีนศึก ศักราช ๑๑๓๓ หาได้บอกกับข้าพเจ้าไม่
 ๆ พณ ฯ จึงว่า เจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรีหาหน้เหตุ จับเอาตัวท้าว
 พระตาผู้ไม่มีผิดมาผลาญชีวิต ท้าวพระวอ ท้าวคำผิง ท้าวฝ้าย

หน้าและท้าวกำถั่วอำนาจเจ้าจันทบุรี จึงได้พาครอบครัวอพยพไปพึ่งเจ้านครจำปาศักดิ์ แล้วเจ้าเมืองเวียงจันทบุรีก็รับว่าได้ฆ่าท้าวพระตาจริง ด้วยท้าวพระตาขัดไม่ให้บุตรแก่ข้าพเจ้าไปเป็นภรรยา แล้ว ๆ พณ ๆ จึงว่า เจ้าเมืองเวียงจันทบุรีเป็นกษัตริย์ครอบงำปกครองบ้านเมืองไม่อยู่ในยุคธรรม กดขี่ข่มเหงแม่บ้านน้ำสาว เอาท้าวพระตาไปฆ่า เจ้าเมืองเวียงจันทบุรีต้องตกไปตามกัน ๆ พณ ๆ เลยฆ่าเจ้าเมืองเวียงจันทบุรีตกไปตามกัน อยู่เมืองนครหลวงพระบาง แล้ว ๆ พณ ๆ จึงให้เจ้าอุปราชเป็นเจ้าเมืองเวียงจันทบุรี แล้วเจ้าเมืองเวียงจันทบุรีคนใหม่กับเจ้านครหลวงพระบางเห็นว่า ๆ พณ ๆ มีอำนาจฆ่าเจ้าเมืองเวียงจันทบุรีได้ เจ้าเมืองเวียงจันทบุรี เจ้านครหลวงพระบาง จึงยอมถวายดอกไม้เงินทองขึ้นกับกรุงเทพ ฯ แล้วเจ้าเวียงจันทบุรีจึงจัดเอานางเขี้ยวค่อมบุตรเจ้าเมืองเวียงจันทบุรีคนเก่าออกมาถวาย ๆ พณ ๆ จึงแต่งให้พระหลวงขุนหมื่นพาเอานางเขี้ยวค่อมลงไปถวายพระเจ้าตากกรุงเทพ ฯ แล้ว ๆ พณ ๆ เลยกลับไปเมืองนครจำปาศักดิ์ แล้วบอกเจ้านครจำปาศักดิ์ว่า แต่ครัวท้าวคำผง ท้าวทิตพรหม ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวกำ ท้าวสิง และท้าวกุลบุตร จะได้ให้ยกขึ้นไปตั้งอยู่ตามลำน้ำพระมูล ลำพระชี เจ้านครจำปาศักดิ์ก็ยอมให้พวกท้าวฝ่ายหน้าขึ้นมาตามคำสั่ง ๆ พณ ๆ ท้าวคำผง ท้าวทิตพรหม ท้าวกุลบุตร และท้าวกำ

ชนมาตั้งอยู่บ้านแจละแมริมลำน้ำพระมูล ท้าวฝ้ายหน้า ท้าวสิง
ตั้งอยู่บ้านสิงห์ท่าริมลำน้ำพระชี พวกนี้เป็นหมวดเป็นกองอยู่ได้
ประมาณ ๒๐ ปี

ครั้น ปีชวดตรีศก ศักราช ๑๑๔๓ เกิดทัพเมืองประทาย

๒

เพ็ชร พระเจ้าอยู่หัวโปรดให้เจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์
เป็นแม่ทัพขึ้นมาปราบปรามกองทัพเมืองประทายเพ็ชร เจ้า
พระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์ จึงมีตราขิ่นมาถึงท้าวฝ้ายหน้า ท้าว
คำผง ท้าวทิดพรหม และท้าวกำ ที่ยกมาจากบ้านคู บ้านแก ชน
มาตั้งอยู่บ้านสิงห์ท่า บ้านแจละแมนั้น ให้คุมกำลังลงไปรบ
กองทัพ บรรจบกับเจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์ที่พระตะบอง
แล้วเจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์แม่ทัพใหญ่ พร้อมด้วย
พระยาคณาทรเจ้าเมืองพระตะบอง ท้าวฝ้ายหน้า ท้าวคำผง ท้าว
ทิดพรหม ท้าวกำ และท้าวสิง บ้านสิงห์ท่า บ้านแจละแม คุม
กำลังไปรบเมืองประทายเพ็ชร มีชัยชนะ แล้วเจ้าพระยาจักรี
เจ้าพระยาสุรสีห์เลยกลับเข้าไปกรุงเทพฯ ฯ พวกท้าวฝ้ายหน้าก็พา
กันกลับคืนมาบ้านสิงห์ท่า บ้านแจละแม ครั้นอยู่มากองทัพจวม
สมมุติเชิงแล้วเขาโองยกมารบเมืองนครจำปาศักดิ์ สมเด็จ

๒. ปีชวดตรีศก ทิวปีชวดตรีศกศักราช ๑๑๔๓ นั้น ถ้าจุลศักราช ๑๑๔๓ ต้อง
เป็นปีฉลู

พระเจ้าอยู่หัวกรุงเทพ ฯ โปรดเกล้า ฯ ให้ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวคำผง และท้าวสิงเป็นแม่ทัพใหญ่ คุมกำลังหัวเมืองฝ่ายตะวันออกไปรบ จามสมมุติเข็ชงแก้วเขาโองมีชัยชนะแล้ว ท้าวฝ่ายหน้าจึงตาม จับได้ตัวเจ้านครจำปาศักดิ์ที่หนกกองทัพ จามสมมุติเข็ชงแก้วเขา โองไปพึ่งอยู่กับข้าพะนัง คุมลงไปส่งกรุงเทพ ฯ โปรดเกล้า ฯ ให้ท้าวฝ่ายหน้าเป็นเจ้านครจำปาศักดิ์ ให้ท้าวสิงเป็นที่เจ้าราชวงศ์ ขันมาครอบครองอยู่เมืองนครจำปาศักดิ์ แล้วเจ้านครจำปาศักดิ์ ให้เจ้าราชวงศ์ไปอยู่เมืองเข็ชงของ

ครั้นถึง ปีชกาล ศักราช ๑๑๔๗ เจ้านครจำปาศักดิ์จึงบอกขอ

รับพระราชทานให้ท้าวทิตพรหมเป็นเจ้าเมือง ท้าวกำเป็นอุปฮาด โปรดเกล้า ฯ พระราชทานนามสัญญาบัตรตั้งท้าวทิตพรหมเป็นที่พระ พรหมวงษาเจ้าเมือง ท้าวกำเป็นอุปฮาด ยกบ้านแจละแมขึ้น เป็นเมืองอุบล เป็นข้าหลวงเดิม ผูกสวนน้ำรัก ๒ เลขต่อเม็ช บ้าน ๒ เลขต่อชอด

ครั้นถึง ปีมะโรงนพศก ศักราช ๑๑๖๕ อุปฮาด (กำ) ออก

จากเมืองอุบล ไปตั้งอยู่บ้านโคกกงคงพะเนียงริมแม่น้ำโขง แล้ว

๓. ปีชกาล ท้าวปีชกาลศักราช ๑๑๔๗ นั้น ถ้าเป็นจุลศักราช ๑๑๔๗ แล้ว ต้องมีปีมะเส็ง

๔. ปีมะโรงนพศก ท้าวปีมะโรงนพศกศักราช ๑๑๖๕ นั้น ถ้าเป็นจุลศักราช ๑๑๖๕ แล้ว ต้องมีปีเถาะ

พระพรหมวงษา เจ้าเมืองอุบล ฯ พระสุนทรราชวงษา เมือง
ยโสธร บอกรับพระราชทานให้อุปฮาด (กำ) เป็นเจ้าเมือง
โปรดเกล้า ฯ พระราชทานนามสัญญาบัตร ตั้งอุปฮาด (กำ)
เมืองอุบล เป็นที่พระเทพวงษา เจ้าเมือง ยกบ้านโคกกงคง
พะเนียงขึ้นเป็นเมืองเขมราฐ ผูกสวนน้ำรัก ๒ เลขต่อเบ็ย บ้าน
๒ เลขต่อขอด ด้วยมีความชอบรบข้าศึกศัตรูมีชัยชนะ จึงได้
เป็นเมืองข้าหลวงเดิม

ครั้นถึงณบวออกจัตวาศก ศักราช ๑๑๗๔ เจ้านครจำปาศักดิ์
บอกรับพระราชทานให้ท้าวสิงผู้เป็นที่ราชวงศ์เมืองเชียงโขงเป็น
เจ้าเมือง ขอสถาปนาเจ้านครจำปาศักดิ์เป็นที่อุปฮาด ยกบ้าน
สิงห์ท่าเป็นเมืองยโสธร แล้วทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ
พระราชทานนามสัญญาบัตร ตั้งราชวงศ์ (สิง) เป็นที่พระสุนทร
ราชวงษา เจ้าเมือง ตั้งท้าวสีชาเป็นอุปฮาด ตั้งท้าวบุตร บุตร
พระสุนทร ฯ เป็นราชวงศ์ ตั้งท้าวเสนบุตรท้าวพระวอเป็นราชบุตร
ยกบ้านสิงห์ท่าขึ้นเป็นเมืองยโสธร ผูกสวนน้ำรัก ๒ เลขต่อเบ็ย
บ้าน ๒ เลขต่อขอด ครั้นอยู่ได้ประมาณ ๘-๙ ปี พระสุนทร
ราชวงษา (สิง) ถึงแก่กรรม แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน
นามสัญญาบัตร ตั้งอุปฮาด (สีชา) เป็นที่พระสุนทรราชวงษา
เจ้าเมือง ราชวงศ์ (บุตร) เป็นที่อุปฮาด ราชบุตรเป็นที่ราชวงศ์
ท้าวสุดตา บุตรเจ้านครจำปาศักดิ์ ท้าวหน้า เป็นราชบุตร อยู่ได้

ประมาณสามเดือน พระสุนทรราชวงษาเลยถึงแก่กรรมไป บ้านเมืองก็ขังว่างอยู่

ครั้น บ๊องส์ปัดสก ศักราช ๑๑๘๗ เจ้านุผู้เป็นที่เจ้าเวียง

จันทน์ ครอบงำเมืองเวียงจันทน์บุรี กิดก่อการกองทัพรบกับกรุงเทพฯ ๑ แล้วเจ้านุแต่งตั้งให้เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร และเจ้าสุทธิสารเป็นแม่ทัพ คุมกำลังออกจากเวียงจันทน์บุรี เจ้าราชวงศ์ คุมกำลังลงมารบเมืองร้อยเอ็ด เมืองกาฬสินธุ์ เมืองยโสธรและหัวเมืองต่าง ๆ ลงไปจนถึงเมืองนครราชสีมา เจ้าราชบุตรคุมกำลังลงมารบเมืองเขมราฐ เมืองนครจำปาศักดิ์และหัวเมืองต่าง ๆ ไปจนถึงเมืองพระตะบอง เมืองนครเสียมราฐ เจ้าสุทธิสารคุมกำลังลงไปรบเมืองหล่มสักดิ์และหัวเมืองต่าง ๆ ไปจนถึงเมืองเลย ขณะนั้นข้อความ หลายกองทัพ ชุ้นเคื่องไปถึงใต้ฟ้า ละอองธุลีพระบาท ณกรุงเทพฯ ๑ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิไว้พระทัยแก่ข้าศึกศัตรู จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาราชสุภาวดีเป็นแม่ทัพ คุมทหารกรุงเทพฯ ๑ และไพร่หัวเมือง ยกออกจากกรุงเทพฯ ๑ มาปราบปรามกองทัพราชวงศ์ในบั้นนั้น ครั้นเจ้าพระยาราชสุภาวดีคุมกำลังขึ้นมาถึงแก่งคอย พบราชวงศ์กับพวกกำลังอยู่ที่นั่น เจ้าพระยาดินทรเดชาแต่ยังเป็นเจ้าพระยาราชสุภาวดี

๕. บ๊องส์ปัดสก ที่ว่าบ๊องส์ปัดสกศักราช ๑๑๘๗ นั้น ถ้าเป็นจุลศักราช ๑๑๘๗ ต้องเป็นประกาศ

พากำลังและนายทัพนายกองเข้าสู้รบกับกองทัพราชวงศ์ ราชวงศ์
 กับนายทัพนายกอง และไพร่กำลังสู้ทนเจ้าพระยา ราชสุภาวดีไม่
 ได้ เลยพากำลังหักทัพหลบตัวขึ้นมาถึงมุลเค็ง แขวงเมืองนคร
 ราชสีมา เจ้าพระยา ราชสุภาวดีคุมกำลังตามกองทัพราชวงศ์ขึ้น
 มาถึงมุลเค็ง พบราชวงศ์กำลังอยู่ที่นั่น เจ้าพระยา ราชสุภาวดีคุม
 กำลังเข้าสู้รบกับกองทัพราชวงศ์อยู่ที่มุลเค็ง แล้วพวกครอบครัว
 เมืองนครราชสีมาที่ราชวงศ์สู้รบได้ว่าจะคุมขึ้นไปเมืองเวียง
 จันทบูรนั้น ก็กลับสามีกัดต่อเจ้าพระยา ราชสุภาวดี เข้าสู้รบ
 กับกองทัพราชวงศ์ ราชวงศ์ทนไม่ได้ ก็เลยพากำลังหักจาก
 กองทัพเจ้าพระยา ราชสุภาวดี ขึ้นมา ถึงค่ายส้มป่อย แขวงเมือง
 ศรีสะเกษ แล้วเจ้าพระยา ราชสุภาวดี พากำลังเข้าสู้รบกองทัพ
 ราชวงศ์ด้วยอาวุธสั้นยาว ราชวงศ์และนายหมวด นายกองสู้รบ
 ทนกองทัพเจ้าพระยา ราชสุภาวดีไม่ได้ เลยพากำลังหักจาก
 กองทัพเจ้าพระยา ราชสุภาวดี กลับคืนไปเมืองเวียงจันทบูร
 แล้วเจ้าพระยา ราชสุภาวดี จึงขึ้นมาตั้งอยู่เมืองขุขันธ์ จัดเอา
 นายหมวดนายกองและไพร่กำลังเมืองอุบล ฯ ได้อุปฮาดเมือง
 เขมราฐคุมกำลังเมืองขุขันธ์ ได้อุปฮาด ราชบุตร ท้าวฝ่าย
 ท้าวคำ ท้าวสูว และท้าวจันสีสุราช เป็นแม่ทัพคุมกำลัง ครั้น
 เจ้าพระยา ราชสุภาวดีจัดได้นายหมวดนายกองและไพร่กำลังสิ้นเชิง
 แล้ว ถึงฤกษ์ยาม ก็เลยพานายหมวดนายกองและไพร่ยกจาก

เมืองโยธราช ตามกองทัพราชวงศ์ขึ้นไปเมืองเวียงจันทน์บุรี ครั้นไปถึงบ้านพักหวานแขวงเมืองหนองคาย ราชวงศ์ตั้งค่ายอยู่ที่นั่น เจ้าพระยาราชสุภาวดี ราชวงศ์ ขี่ม้าเข้าสู้รบ อุปฮาด (บุตร) ท้าวฝ่าย ท้าวคำ ท้าวสุวตตามหลังม้า เจ้าพระยาราชสุภาวดีกำลังเข้าสู้รบกับกองทัพราชวงศ์ กองทัพราชวงศ์เห็นกองทัพเจ้าพระยาราชสุภาวดีมิได้ ก็เลยพากันลี้ขามโงงไปพึ่งอยู่เมืองญวน ขณะนั้นเจ้าอนุ ผู้เป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์หนีไปพึ่งอยู่เมืองญวน เจ้าพระยาราชสุภาวดีพา นายทัพ นายกอง ตม เจ้าอนุ และ ราชวงศ์ไปเมืองเวียงจันทน์อีก หาเห็นราชวงศ์ไม่ เมืองเวียงจันทน์บุรีก็เงียบงอมอยู่

ขณะนั้นเจ้าน้อยบุตรเขยเจ้าอนุ ผู้เป็นเจ้าเมืองเชียงขวาง จึงสามีกักติดต่อเจ้าพระยาราชสุภาวดี ยอมถวายดอกไม้ทองเงินเป็นทางพระราชไมตรีขึ้นกับกรุงเทพฯ ฯ แล้วเจ้าพระยาราชสุภาวดีจึงบังคับให้เจ้าน้อยเมืองเชียงขวางส่งตัวเจ้าอนุกับราชวงศ์ที่หนีตัวไปอยู่เมืองญวน ครั้นเจ้าน้อยเมืองเชียงขวางตามไปได้ตัวเจ้าอนุ มาส่งให้เจ้าพระยาราชสุภาวดีแล้ว เจ้าพระยาราชสุภาวดีเลยคุมเอาตัวเจ้าอนุเข้าไปกรุงเทพฯ ฯ

ขณะนั้นเจ้าพระยาราชสุภาวดี จึงตรวจดูครอบครัวเมืองเวียงจันทน์บุรี จะคุมลงไปกรุงเทพฯ ฯ แล้วท้าวบุตรจึงกราบเรียนเจ้าพระยาราชสุภาวดีว่า ท้าวกำน้องชายอุปฮาด (บุตร) บัดนี้ยัง

ครอบครัวยุ้ย ครั้นเจ้าพระยาราชสุภาวดีได้ส่วนได้ความจริงว่า
ท้าวคำบั้งบังครอบครัวยุ้ย เมืองเวียงจันทน์บุรีไว้ จึงเจ้าพระยา
ราชสุภาวดีจะเอา ท้าวคำมอดชีวิต แล้วอุปฮาดจึงกราบเรียน
เจ้าพระยาราชสุภาวดีว่า ท้าวคำเป็นน้องชายข้าพเจ้า ไปรบ
ข้าศึกศัตรูด้วย ก็มีชัยชนะแก่ข้าศึกศัตรูมาแล้ว ถ้าจะเอา
ตัวท้าวคำไปผลาญชีวิต ก็ขอให้เอาตัวข้าพเจ้ามาผลาญเสียด้วย
กัน ว่าดังนั้นแล้ว เจ้าพระยาราชสุภาวดีเลยสั่งให้พลทหารทำ
คอกริมลำน้ำพระยั ห้วยนอน เมืองยโสธรเสร็จแล้ว เอาดินเป็น

๖

เข้าใส่ไว้ในคอก ครั้นถึงกำหนดแล้ว เจ้าพระยาราชสุภาวดีให้
เพ็ชฌฆาตเอาอุปฮาดผู้พี่ ท้าวคำผู้น้อง และบุตรภรรยาญาติพี่น้อง
ของอุปฮาด บุตรท้าวคำเข้าใส่ในคอก ถึงกำหนดแล้ว เอาเพลิง
จุด อุปฮาด ท้าวคำ ภรรยา ญาติพี่น้องลงเลยพร้อมกันสิ้นชีวิตไป

ครั้นณ ปีเถาะโทศก ศักราช ๑๑๕๒ เจ้าพระยาราชสุภาวดี

๗

จึงโปรดให้ท้าวฝ่ายบุตรเจ้านครจำปาศักดิ์ เป็นที่พระสุนทร

๖. ห้วยนอน ก่อทศาคี เพราะประเพณีของชาวแคว้น ปลูกเรือนชาวตาม
ตะวัน หันหน้าเรือนไปสู่ทิศเหนือ และนอนมักขวางเรือน
คือหันศีรษะไปทางทิศใต้ และเหยียดเท้าไปทางทิศเหนือ
เพราะฉะนั้นเขาจึงเรียกทศาคีว่าห้วยนอน และเรียกทิศเหนือว่า
ปลาชด้น.

๗. ปีเถาะโทศก ท้าวปีเถาะโทศกศักราช ๑๑๕๒ นั้น ถ้าเป็นจุลศักราช ๑๑๕๒
แล้ว ต้องเป็นปีชวด.

ราชวงษาเจ้าเมือง ให้ท้าวแพงบุตรพระประทุม ๆ เป็นที่อุปฮาด
 ท้าวสุดตาเป็นราชวงศ์ ท้าวอินเป็นราชบุตร คุ่มครองเมืองยโสธร
 แล้วเห็นว่าพระสุนทรราชวงษามีความชอบมาก โปรดประทาน
 ครว้ที่รบมาได้ให้พระสุนทร ๆ ๕๐๐ ครว้ และให้เป็นเจ้าเมือง
 ทั้งสอง คือเมืองยโสธรและนครพนม ครั้นเจ้าพระยาราชสุภาวดี
 กลับเข้าไปกรุงเทพฯ ๆ พระสุนทร ๆ จึงให้อุปฮาด (แพง) เป็น
 ผู้ว่าราชการแทนอยู่ณเมืองยโสธร พระสุนทรราชวงษาเลขขึ้น
 ไปจัดราชการอยู่ณเมืองนครพนมประมาณ ๖-๗ ปี พระสุนทร
 ราชวงษา จึงบอกขอรับพระราชนานที่คืน ที่ควรในเมือง นครพนม
 สร้างวัดและพระอาราม พระเจดีย์หนึ่งหลังไว้กับเมืองนครพนม
 ก็เป็นที่สะอาดภาคภูมิแก่บ้านเมืองมาเท่าทุกวันนี้ แต่อุปฮาด
 (แพง) ผู้ว่าราชการแทนพระสุนทรราชวงษาอยู่ณเมืองยโสธร
 ก็พร้อมด้วยท้าวเพ็ชร์กรมการ ขอรับพระราชนานที่คืนที่ควรใน
 เมืองยโสธร ๒ แห่ง ที่บ้านขัวแขวงเมืองยโสธรแห่ง ๑ สร้างวัด
 และสร้างพระอาราม พระเจดีย์ ที่เมืองยโสธร ๒ วัด ๆ หนึ่งชื่อ
 วัดศรีเมืองคุณ วัดหนึ่งชื่อวัดบวรระพานุทิศ และสร้างอุโมง
 ใส่พระพุทธรูปมหากัจจายน์หลัง ๑ และสร้างองค์พระพุทธรูป
 ใหญ่ปิดทองก็หลายองค์ เป็นที่สะอาดแก่บ้านเมืองเท่าทุกวันนี้
 และอุปฮาด (แพง) ได้ไปตีทัพเมืองพระตะบอง ขณะเมื่อพระ
 สุนทรราชวงษาขึ้นไปเป็นเจ้าเมืองนครพนมนั้น ก็ได้รับราชการ

ฉลองพระเดชพระคุณต่อใต้ฟ้าละอองธุลีพระบาทมาช้านาน ก็หา
 มีความผิดไม่ แล้วพระสุนทรราชวงษาจึงไปเกลี้ยกล่อมช่องสุม
 เอาครอบครัวเมืองตะโปน เมืองวัง เมืองมหาชัยกองแก้ว ได้
 ครอบครัวนอก พระราชอาณา เขตต์ มาขึ้น กับ กรุงเทพ ฯ เป็น
 ครอบครัวหลายร้อยหลายพัน แต่ครัวเมืองพิน เมืองตะโปน
 ยกมาตั้งห้วยแขงขึ้นเป็นบ้านสองแขง ครัวเมืองมหาชัยกองแก้ว
 พระสุนทร ฯ มีใบบอกขอรับพระ ราชทานให้เป็น เมือง สกนนคร
 ครัวเมืองวัง พระสุนทร ฯ บอกขอรับพระ ราชทานขึ้นเป็นเมืองเว
 (คือ เมืองเรณูนคร) ครัวเมืองนอง พระสุนทร ฯ บอกขอรับ
 พระ ราชทาน ขึ้นเป็น เมืองท่าอุเทน ขึ้นแก่เมืองนครพนม แต่
เมืองวานรนิวาส พระ สุนทร ฯ บอกให้เป็น เมือง ขึ้นกับ เมือง

สกนนคร ครั้นต่อมาได้ประมาณ ๕—๖ ปี พระสุนทรราชวงษา
 แต่งให้ข้างต่อหมอกวางญ กุมข้างพัง พลาย เข้าไปโพนแซก
 คล้องตามเดือนบ่า หมอกวางญไพร่เมืองยโสธรได้ข้างสี่ประหลาด
 มาให้พระสุนทร ฯ พระสุนทร ฯ จึงมีใบบอกถวายข้างสี่ประหลาด

๘. เมืองเรณูนคร เวลาขึ้นยุบลงเป็นตำบลเสียแล้ว.

๙. เมืองท่าอุเทน เวลาขึ้นยุบลงเป็นอำเภอ และขึ้นจังหวัดนครพนมตามเดิม.

๑๐. เมืองวานรนิวาส เวลาขึ้นยุบลงเป็นอำเภอ และขึ้นจังหวัดสกลนครตามเดิม.

ลงไปกรุงเทพฯ ฯ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกมาทอดพระเนตรรับช้างสี่ประหลาด แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานนามสัตตยานัตริ์เลื่อนยศช้างสี่ประหลาดเป็นพระพิมล ฯ ช้าง ๑ เป็นพระวิสุทธ ฯ ช้าง ๑ แล้วโปรดพระราชทานตราความชอบให้แก่พระสุนทร ฯ และโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัตตยานัตริ์ตั้งหมอ ควัญ

ต่อมาถึงณั้บะชวดจัตวาศก ศักราช ๑๒๑๔ พระสุนทร ฯ จึงมอบเมืองนครพนมคืนให้แก่อุปฮาดและกรมการเมืองนครพนม แล้วพระสุนทร ฯ จึงกราบถวายบังคมลาอยู่เมืองขุโขยตามเดิม แล้วก็สร้างวัดขึ้นที่เมืองขุโขยอีกแห่งหนึ่ง

ครั้นถึงณั้บะเส็งนพศก ศักราช ๑๒๑๕ พระสุนทร ฯ เจ้าเมืองขุโขย และเมืองนครพนมถึงแก่กรรม อุปฮาด ราชวงศ์ราชบุตรก็เลยถึงแก่กรรมไปด้วยกัน ยิ่งแต่หลวงศรีวราช เจ้าศพบัฒราภราชการบ้านเมืองอยู่ ห้ามเจ้าเมือง อุปฮาด ราชวงศ์ และราชบุตรไม่ บ้านเมืองก็ว่างเปล่าอยู่

ครั้นถึงณั้บะเมยสัมฤทธิศก ศักราช ๑๒๒๐ พระศรีวราชผู้ช่วย จึงมีใบบอกขอรับพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิงเผาศพพระสุนทร ฯ บิดาเสร็จ

ครั้นถึงณั้บะแมสัปตศก ศักราช ๑๒๒๑ จึงมีตราพระราชสีห์โปรดเกล้า ฯ ให้พระยายมราช แต่ยังเป็นทีพระยากำแหงสงคราม

๒๑๒

๑๕๕๖

ศก๑๑๑

๑๕

เจ้าเมืองนครราชสีมา ขึ้นมาเป็นข้าหลวงแม่กองสัก ตั้งสักเลข
หัวเมืองทั้งปวงฝ่ายตะวันออก อยู่ณเมืองยโสธร

ครั้นถึงณบวออกโทศก ศักราช ๑๒๒๒ เมืองแสน เมือง
จันทร์ ท้าวเพี้ย กรมการเมืองยโสธร เห็นว่าพระศรีวราชเป็น
บุตรพระสุนทร ฯ ท้าวแจ้เป็นบุตรอุปฮาด ท้าวอันเป็นบุตร
ท้าวจันศรีสุราช ท้าวพิมพ์เป็นหลานอุปฮาด (แพง) ท้าวสุพรม
เป็นบุตรพระสุนทร ฯ และมีความชอบมาด้วย ได้ตีทัพและ
ได้ช้างเผือก และเมื่อบิดายังมีชีวิตอยู่นั้น ก็พากันรับราชการ
มั่นคงแข็งแรง เมืองแสน เมืองจันทร์ ท้าวเพี้ยกรมการเมือง
พี่น้อง จึงพร้อมกันมีใบบอกลงไปกราบบังคมทูลพระกรุณาใต้ฝ่า
ละอองธุลีพระบาท ขอรับพระราชทานให้พระศรีวราช (เหม็น)
เป็นพระสุนทร ฯ ท้าวแจ้เป็นอุปฮาด ท้าวอันเป็นราชวงศ์
ท้าวพิมพ์เป็นราชบุตร ท้าวสุพรมเป็นหลวงศรีวราชผู้ช่วยราชการ
จันทรง พระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานนามสัญญาบัตร
ตั้งพระศรีวราชเป็นที่พระสุนทร ฯ ผู้ว่าราชการเมืองยโสธร ท้าว
แจ้เป็นที่อุปฮาด ท้าวอันเป็นราชวงศ์ ท้าวพิมพ์เป็นราชบุตร
ท้าวสุพรมเป็นพระศรีวราชผู้ช่วย ขึ้นมาครอบครองแม่บ้าน
สาวบ่าวไพร่เมืองยโสธร ครั้นอยู่มาได้ประมาณ ๓-๔ ปี อุปฮาด
(แจ้) ถึงแก่กรรม ต่อมาอีกประมาณ ๒-๓ ปี พระสุนทร ฯ
แต่งให้ช้างค้อ หมอ ควณู ไปแขกโพน ได้ช้างสี่ประเภท

ข้างหนึ่ง ได้บอกลงไป นำถวายชื่อเสวก ครั้นอยู่มาช้านาน ประมาณ ๒-๓ ปี พระสุนทร ฯ ราชวงศ์ ราชบุตร พระศรี-
 วรรราชและบุตรภรรยา สร้างวัด สร้างอาราม สร้างพระพุทธรูป
 และสร้างพระเจดีย์ ได้ประมาณ ๒-๓ ปีราชวงศ์กับราชบุตรถึง
 แก่กรรม

ครั้นปีระกาเบญจศก ศักราช ๑๒๓๕ พระสุนทรราชวงษา
 เจ้าเมืองยโสธร ขอรับพระราชทานให้พระศรีสุพรมเป็นที่อุปฮาด
 ขอท้าวบาเป็นราชบุตร ท้าวแก้วเป็นที่พระศรีวรรราชผู้ช่วยราชการ
 เมืองยโสธร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้า ฯ พระ
 ราชทานนามสัญญาบัตร ตั้งพระศรีสุพรมเป็นที่อุปฮาด ตั้ง
 ท้าวบาเป็นราชบุตร ตั้งท้าวแก้วเป็นที่พระศรีวรรราช ขึ้นมารับ
 ราชการช่วยพระสุนทร ฯ

ครั้นต่อมาถึงณ ปีจอสัปตศก ศักราช ๑๒๓๗ เกิดทัพอ้ายฮ้อ
 ๑๑
 ที่ค่ายสมดี ค่ายวัดจันทน์ แขวงเมืองหนองคาย จึงมีตราโปรด
 เกล้า ฯ ให้พระยามหาอำมาตย์ ข้าหลวงเป็นแม่ทัพ ขึ้นไปตีทัพ
 อ้ายฮ้อณเมืองหนองคาย พระยามหาอำมาตย์จึงเกณฑ์เอากำลัง
 เมืองยโสธรห้าร้อยคน พระสุนทร ฯ (เหม็น) ผู้ว่าราชการ
 เมืองยโสธร จึงแต่งให้อุปฮาด (บา) แต่ยังเป็นที่ราชบุตร ท้าว

๑๑. ปีจอสัปตศก ท้าวปีจอสัปตศกศักราช ๑๒๓๗ นั้น ถ้าเป็นจุลศักราช ๑๒๓๗
 แล้ว ต้องเป็นปีเถาะ

กันยา แต่ยังเป็นท้าวสุทธีสมเป็นนายหมวดนายกอง คุณเอากำลึงทัพทำร่อยคนขึ้นไปตีทัพอายฮ่อพร้อมทัพพระยามหาอำมาตย์ ณเมืองหนองคาย ครั้นเสร็จราชการแล้ว ต่อมาถึงบัลลูนพศกศักราช ๑๒๓๕ พระสุนทรฯ ถึงแก่กรรม ครั้นถึงณปีขาลสัมฤทธิศกศักราช ๑๒๔๐ อุปฮาด (สุพรม) ราชบุตร (บา) พระศรีวรวงษา (แก) บอกรับพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิงขึ้นมาเผาศพพระสุนทรฯ อุปฮาด (แจ้) ราชวงศ์ (อัน) ราชบุตร (พิม) ครั้นเสร็จแล้ว เมืองแสน เมืองจันทร์ ท้าวเพี้ยกรมการพร้อมกันเห็นว่า อุปฮาด (สุพรม) ราชบุตร (บา) พระศรีวรวงษา (แก) ท้าวกันยาบุตรอุปฮาด (แพง) ท้าวอันบุตรราชวงศ์ (สุดตา) เป็นคนสัดขี้ข่มั่นคง รับราชการสนองพระเดชพระคุณโดยทางสุจริต จึงได้บอกให้อุปฮาด (สุพรม) ลงไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตร ตั้งอุปฮาด (สุพรม) เป็นที่พระสุนทรฯ ราชบุตร (บา) เป็นอุปฮาด พระศรีวรวงษา (แก) เป็นราชวงศ์ ท้าวกันยาเป็นราชบุตร ท้าวอันเป็นพระศรีวรวงษา ผู้ช่วยราชการ ขึ้นมารับราชการครอบครองเมืองยโสธร ในปีขาลสัมฤทธิศก ศักราช ๑๒๔๐ เวลาเมื่อพระสุนทรฯ จะลงไปรับสัญญาบัตรนั้น หลวงจุมพลภักดี นายกอง บุตรพระประทุมฯ ซึ่งพระสุนทรฯ (เหม็น) ตั้งให้เป็นกรมการ มีความทะเลาะ

วิภาท อยากรทำส่วยผลเร็วเป็นแผนก ขึ้นกับกรุงเทพ ฯ ต่าง
หาก อุปฮาด (สุพรรณ) ไม่ยอมให้หลวงจุมพลภักดีทำส่วยผล
เร็วเป็นแผนก จะให้ทำส่วยผลเร็วขึ้นกับเมืองยโสธรตามเดิม
หลวงจุมพลภักดี นายกอง หายอมขึ้นเมืองยโสธรไม่ จึงทำเอา
บัญชีรายชื่อตัวเลขเมืองยโสธรไปขึ้นเมือง กมลาสัย แล้วพระ
ราชบุตรบริหาร ผู้ว่าราชการเมืองกมลาสัย จึงบอกขอรับพระ
ราชทานให้หลวงจุมพลภักดีเป็นที่เจ้าเมือง ขอบ้านเขาคินบึงโดน
ในเขตต์แขวงเมืองยโสธรขึ้นเป็นเมืองเสลภูมิ

ครั้นถึงณปีเถาะเอกศกศักราช ๑๒๔๑ มีท้องตราพระราชสีห์
โปรดเกล้า ฯ ขึ้นมาถึงพระสุนทร ฯ (สุพรรณ) ราชวงศ์ และ
ราชบุตรว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้า ฯ พระราช
ทานนามสัญญาบัตร ตั้งหลวงจุมพลภักดีขึ้นเป็นที่พระนิคม
บริรักษ์ ผู้ว่าราชการเมืองเสลภูมิ ยกบ้านเขาคินบึงโดนเขตต์
แขวงเมืองยโสธรขึ้นเป็น เมืองเสลภูมิ แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้

๑๒

แบ่งเขตต์แขวงเมืองยโสธรแต่หัวข้งฝ่ายเหนือให้เป็นเขตต์แขวง
เมืองเสลภูมิ ฝ่ายใต้เป็นเขตต์แขวงเมืองยโสธร เมื่อโปรด
เกล้า ฯ ตั้งนี้ พระสุนทร ฯ ยังหายอมแบ่งบั้นไม้ ครั้นต่อมา
ประมาณ ๔-๕ ปี พระศรีวรวงษา (อัน) ถึงแก่กรรม พระ

๑๒. เมืองเสลภูมิ เวลาขึ้นบุงลงเป็นอำเภอ และขึ้นจังหวัดร้อยเอ็ด มณฑล
นครราชสีมา

สุนทร ฯ เห็นว่าท้าวสุขบุตรทรราชบุตรเป็นคนสัดยี่ซ้อมั่นคง พระ
 สุนทร ฯ จึงบอกขอรับพระราชทานให้ท้าวสุขเป็นที่พระศรี ๑ วรรราช
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้า ฯ พระราชทานนามสัญญา
 บัตรี ตั้งให้ท้าวสุขเป็นที่พระศรี ๑ วรรราช ขึ้นมารับราชการกับ
 พระสุนทร ฯ เจ้าเมือง อยู่ได้ประมาณ ๔-๕ ปี ทรราชบุตร (กันยา)
 พระศรี ๑ วรรราช (สุข) ถึงแก่กรรมไป ยังหาทันได้เผาศพไม่
 ครั้นถึงบั้นมะเส็งศรีนักษ ศักราช ๑๒๔๓ อุปฮาด (บา) ถึงแก่
 กรรมไปอีก จึงบอกขอรับพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิงขึ้นมา
 เผาศพอุปฮาด (บา)

ครั้นต่อมาถึงบั้นมะแมเบญจศก ศักราช ๑๒๔๕ อ้ายฮ้อ
 ยกกองทัพมาตั้งอยู่ที่เชิงค้ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 กรุงเทพ ฯ มีตราพระราชสีห์โปรดเกล้า ฯ ให้พระยาราชวรานุกูล
 เป็นแม่ทัพ ขึ้นมาตีทัพฮ้ออยู่แห่งเชิงค้ำ พระยาราชวรานุกูล
 จึงมีหนังสือแต่งให้หลวง อภัยพิพิธเป็นข้าหลวงมาเกณฑ์เอาช่าง
 ม้า โค ต่าง เมืองบโสรธ บรรทุกเข้าน้ำลำเลียงไปเลี้ยงกองทัพ
 พระยาราชวรานุกูลอยู่ที่เชิงค้ำ พระสุนทร ฯ (สุพรม) จึง
 แต่งให้ราชวงศ์ (ฮู่) แต่ยังเป็นสุริยง เป็นนายคุมเอาช่าง ม้า
 โค ต่าง บรรทุกเข้าน้ำลำเลียงขึ้นไปเลี้ยงกองทัพพลแห่งเชิงค้ำ ยัง
 หาทันเสร็จไม่ พระยาราชวรานุกูลจึงพาแม่ทัพนายกองกลับคืน
 มาตั้งอยู่ณเมืองหนองคาย

ครั้นต่อมามีตราโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าเมืองยาเซอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคมเป็นแม่ทัพใหญ่ คุมนายทัพนายกองขึ้นมาตีทัพ ตั้งกองอยู่ณเมืองหนองคาย พระเจ้าเมืองยาเซอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ข้าหลวงต่างพระองค์ผู้สำเร็จราชการมณฑลลาวพวน จึงมีตราเกณฑ์เอาช่าง ม้า โค ต่าง เมือง

๑๓

ยโสธร ไปเข้ากระบวนทัพณเมืองหนองคาย พระสุนทรฯ เจ้าเมือง อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร พระศรีวรราช ท้าวเพี้ยกรมการ จึงจัดช่าง แต่งให้ท้าวโพธิสาร (เฟ็ด) บุตรพระสุนทรฯ คนเก่าเป็นนาย คุมเอาช่างขึ้นไปเข้ากองทัพพระเจ้าเมืองยาเซอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ข้าหลวงต่างพระองค์ผู้สำเร็จราชการมณฑลลาวพวนณเมืองหนองคาย พระเจ้าเมืองยาเซอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคมและแม่ทัพนายกองปราบปรามอ้ายฮ่อมี่ซะชะนะเสร็จแล้ว ครั้นถึงบั้งอัฐศก ศักราช ๑๒๔๘ พระสุนทรฯ เจ้าเมือง เห็นว่าราชวงศ์ (แก่) เป็นผู้ใหญ่และควรได้สัญญาบัตร ก็มีความชอบ ก็ได้ให้ท้าวฮ่อมี่บุตรอุปฮาด (แก่) ไปส่งเข้าลำเลียงกองทัพฮ่อมี่ครั้งพระยาราชนนกุล พระสุนทรฯ

๑๓. มณฑลลาวพวน เมื่อจัดการปกครองแบ่งเป็นมณฑลขึ้นครั้งแรก เรียกมณฑลอุดรว่ามณฑลลาวพวน เรียกมณฑลอีสานว่ามณฑลลาวท้าว และเรียกมณฑลนครราชสีมาว่ามณฑลลาวขวาง ครั้นต่อมาจึงเปลี่ยนชื่อเรียกเป็นมณฑลอุดร มณฑลอีสาน และมณฑลนครราชสีมา รวมเรียกขานแต่นั้นว่าลาวพุงขาว เพราะไม่ได้สักฟุง.

จึงบอกขอรับพระราชทานให้ราชวงศ์ (แก่) เป็นอุปฮาด ท้าวผู้
เป็นราชวงศ์ ขึ้นมารับราชการฉลองพระเดชพระคุณอยู่กับพระ
สุนทร ฯ เจ้าเมือง

ครั้นปีรัตนโกสินทรศก ๑๐๕ (พ.ศ. ๒๔๓๓) ตรงกับปีชวด
โทศกศักราช ๑๒๕๒ พระสุนทรราชวงษา (สุพรม) เจ้าเมือง
พร้อมด้วยท้าวเพี้ยกรมการคุมเอาเงินแทนผลแว่นส่วยของหลวงไป
ทูลเกล้า ฯ ถวายณกรุงเทพฯ ฯ และไปในงานพระราชพิธีโสกันต์
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร แล้วพระ
สุนทร ฯ ท้าวเพี้ยเมืองยโสธร ที่คุมเงินส่วย จึงพร้อมกันทำ
ฎีกาน้อมเกล้า ฯ ถวาย ขอรับพระราชทานให้ท้าววรบุตร (หุน)
เป็นท้าวบุตร ท้าวจันศรีสุราชเป็นที่หลวงศรีวราช แล้วพระ
สุนทร ฯ เลยกมอบถวายบังคมลาขึ้นมารับราชการเมืองยโสธร

ครั้นถึงรัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๘) ตรงกับ
ปีเถาะตรีศกศักราช ๑๒๕๗ ราชบุตร (หุน) หลวงศรีวราช
(ศรีสุราช) ผู้ช่วย เชิญเอาสัญญาบัตรที่พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวโปรด พระ ราชทาน ขึ้นไปรับ ราชการ อยู่กับพระสุนทร ฯ
ครั้นอยู่มาถึงเดือนพฤศจิกายนในปีเดียวกันนั้น พระสุนทร ฯ
เจ้าเมือง ราชวงศ์ (อยู่) ถึงแก่กรรม

ในปลายปี.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๘) นั้น มีพระบรมราช
โองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้พระเจ้า้องยาเธอ กรมหลวง

พิชิตปรีชากร เสด็จขึ้นมาประทับอยู่ณเมืองอุบล ฯ เป็นข้าหลวง
ต่างพระองค์ ผู้สำเร็จราชการมณฑลลาวท้าว แล้วโปรดเกล้า ฯ
มีลายพระหัตถ์ให้ท้าวสุทธกุมาร (ทองดี) บุตรอุปฮาด (บา) รับ
ราชการตำแหน่งราชวงศ์

ครั้นถึงปีร.ศ. ๑๑๑ (พ.ศ. ๒๔๓๕) อุปฮาด (แก่)
ราชบุตร (หุน) หลวงศรีวรวงษ ผู้ช่วย พร้อมด้วยท้าวเพี้ย
กรมการ บอกลขอรับพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิง ขึ้นมาเผา
ศพพระสุนทร ฯ (สุพรม) เจ้าเมือง แต่หาทันได้เผาไม่

ครั้นปีร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) พระเจ้าน้องยาเธอ กรม
หลวงพิชิตปรีชากร ข้าหลวงต่างพระองค์ ผู้สำเร็จราชการมณฑล
ลาวท้าว โปรดเกล้า ฯ ให้หลวงพิทักษ์สุเทพ ข้าหลวง ท้าวไชย
กุมาร กรมการเมืองอุบล ฯ ขึ้นมาจัดราชการอยู่เมืองยโสธร
แล้วอุปฮาด ราชบุตร หลวงศรีวรวงษ ท้าวสุทธกุมาร ผู้รับที่
ราชวงศ์ จึงพร้อมด้วยหลวงพิทักษ์สุเทพข้าหลวง เผาศพพระ
สุนทร ฯ (สุพรม) เจ้าเมืองยโสธร เสร็จแล้วบ้านเมืองก็ว่าง
เปล่าอยู่ มีแต่อุปฮาด (แก่) ราชบุตร (หุน) หลวงศรี
วรวงษ รับราชการบ้านเมืองอยู่กับหลวงพิทักษ์สุเทพ

ต่อมาในปีเดียวกันนั้น เกิดทัพฝรั่งเศสขึ้นทางเมืองเขมราฐ
แห่ง ๑ เมืองเสียมโบกแห่ง ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวง
พิชิตปรีชากร ข้าหลวงต่างพระองค์สำเร็จราชการมณฑลลาวท้าว

โปรดเกล้า ฯ เณท์เอากำลังเมืองยโสธร ๑,๐๐๐ คน ให้หลวงพิทักษ์สุเทพ เป็นแม่ทัพคุมไป ข้างเมืองเขมราฐ ๑๕๐๐ คน อุปฮาด ราชบุตร หลวงศรีวราช กรมการ แต่งให้ราชวงศ์ราชบุตร คุมไปเข้ากองทัพ ข้างเมืองเสียมโบก ๕๐๐ คน ครั้นเสร็จราชการทัพแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิษิตปรีชากร เสด็จกลับเข้าไปกรุงเทพฯ ฯ

ครั้นถึงปี.ศ. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๓๗) พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์ เสด็จขึ้นมาประทับอยู่เมืองอุบล ฯ เป็นข้าหลวงต่างพระองค์ ผู้สำเร็จราชการมณฑลลาวท้าว แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้นายร้อยโทสอน เป็นข้าหลวงขึ้นมาจัดราชการเมืองยโสธร แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้อุปฮาดรับราชการตำแหน่งพระสุนทร ฯ ให้ราชบุตรรับราชการตำแหน่งอุปฮาด ให้หลวงศรีวราช ผู้ช่วยพิเศษ รับราชการตำแหน่งราชบุตร

ครั้นถึงปี.ศ. ๑๑๗ (พ.ศ. ๒๔๔๑) โปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรให้หลวงศรีวราช ผู้ว่าราชการเมืองยโสธร เป็นพระสุนทรราชเดช ผู้ว่าราชการเมืองยโสธร

ครั้นถึงปี.ศ. ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒) พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสรรพสิทธิประสงค์ ข้าหลวงต่างพระองค์ สำเร็จราชการมณฑลอีสาน เสด็จมาประทับที่เมืองยโสธร โปรดประทานประทวนตั้งราชวงศ์ (ทองดี) เป็นหลวงยศไกรเกรียงเดช ทำการ

ตำแหน่งยกบัตร ให้ท้าวโพธิสาร (ตา) รับประทวนเป็นหลวง
ยศยศสุรามฤต ผู้ช่วย เป็นผู้แทนนายอำเภออุทัยโสธร โปรด
เกล้า ๆ ให้ท้าวสิทธิสาร (สมเทศ) รับประทวนเป็นหลวงยศ
วิทยธำรง ผู้ช่วย โปรดเกล้า ๆ ให้เมืองจันทร์ (ฉิม) รับ
ประทวนเป็นหลวงยศเขตรวิมลคุณ ทำการตำแหน่งมหาดไทย
เป็นผู้แทนนายอำเภอปจิมยโสธร

ครั้นถึงบ.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๘) โปรดให้ชานนท์ (ชาย)
รับประทวนเป็นหลวงยศอดุลผลุตเดช ทำการตำแหน่งพล

ครั้นบ.ศ. ๑๓๑ (พ.ศ. ๒๔๕๕) มณฑลอุบล ฯ แต่งให้
เจ้าเหล็งม บุดกรเจ้าอุปราชเมืองนครจำปาศักดิ์ เป็นผู้แทน
นายอำเภออุทัยโสธร ฅบ้านลุมพุก ให้นายพัน เมืองอุบล ฯ
เป็นผู้แทนนายอำเภอปจิมยโสธร

ครั้นเดือนกุมภาพันธ์ในปีเดียวกันนั้น นายพลตรี พระเจ้า
บรมวงศ์เธอ กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช ผู้บัญชาการกองพลที่ ๑๐
มณฑลอุบล ฯ มณฑลอุดร และมณฑลร้อยเอ็ด เสด็จมาตรวจ
ราชการ และเสด็จมาที่เมืองยโสธร

ครั้น พ.ศ. ๒๔๕๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เปลี่ยน
นามอำเภออุทัยโสธร เป็นอำเภอกำเขื่อนแก้ว และเปลี่ยน
นามอำเภอปจิมยโสธร เป็นอำเภอยโสธร

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ศรีหงส์
หลังโรงเรียนนาครเขมม จังหวัดพระนคร
วันที่ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๖